

HISTORIE LICHENOLOGICKÉHO BĀDÁNÍ V ORLICKÝCH HORÁCH, PODORLICKU A NA KRÁLICKÉM SNĚŽNÍKU

Josef P. Halda

Muzeum a galerie Orlických hor, Jiráskova 2, 516 01 Rychnov nad Kněžnou, e-mail: halda@moh.cz

---

PRVNÍ ZMÍNKY

Pokusů o zachycení lichenologického snažení na našem území (ČR) nebylo v minulosti mnoho. Mezi nejstarší patří práce Alfreda Hilitzera (HILITZER 1920) a Edvina Bayera (BAYER 1922). Bayer shrnul počátky lichenologického výzkumu v období od konce 18. století do 20. let 20. století a upozornil na zmínky o lišejnících v botanických pracích, které se přímo lišejníků netykaly. Mezi botaniky, které v příspěvku zmiňuje, sbírající náhodně lišejníky v tomto období, patřili například Tadeáš Haenke (HAENKE 1791), Filip Maxmilián Opiz a Jan a Karel Preslové. Hlavní oblastí jejich zájmu byly však, bohužel, hlavně Krkonoše. Tadeáš Haenke společně s Janem Jiráskem, abbé Gruberem a Františkem Gerstnerem podnikli v roce 1786 první vědeckou expedici do tohoto pohoří. Krátký přehled výzkumu Krkonoš je uveden v příspěvku Václava Kutáka (KUŤÁK 1926). Orlické hory jako pohoří nízké, hustě zalesněné, nerostným podložím poměrně jednotvárné, téměř bez skalních výchozů, bylo dříve botaniky navštěvováno jen náhodně. To potvrzuje také návrh lichenologického výzkumu ČSR, jak jej sepsal Miroslav Servít (SERVÍT 1954). Ani z Králického Sněžníku nemáme z přelomu 18. a 19. století žádné údaje.

Další významnou prací, shrnující lichenologický výzkum Slezska je práce Antonína Vězdy (VĚZDA 1955). Podrobně je zde popsán především výzkum v Jeseníkách a stručně také na Králickém Sněžníku. Zajímavé poznatky jsou také uvedeny v práci Petra Uhlíka (UHLÍK 2007).

BADATELÉ V 19. STOLETÍ

Z Králického Sněžníku existuje z 90. let 19. století řada údajů. Lišejníky tu sbírali a publikovali Eitner (EITNER 1896) a Spitzner (SPITZNER 1890a,b). Eitner použil údaje Kalmuse a Steina (EITNER 1896), Spitzner kromě Kalmuse také Niessla (SPITZNER 1890a,b). Eitner publikoval z Králického Sněžníku několik pozoruhodných druhů (z jedenácti údajů z K. S. např. *Hymenelia prevostii* a *Immersaria athroocarpa*). Mezi druhy, zaznamenanými Spitznerem stojí za zmínku *Peltigera leucophlebia* z Tvarožných děr (v ČR kriticky ohrožený druh, v letošním roce byl zde znovu potvrzen).

Údaje z první poloviny 19. století z Orlických hor jsou velmi vzácné a patří obvykle druhům nápadným, náhodně sebraným. Údajů z téže doby z Králického Sněžníku máme také málo – v té době a v tomto území pravděpodobně sbíral lišejníky pouze Julius von Flotow (FLOTOW 1825, 1828, 1850a,b). Jeho sběry přejímali ve svých pracech další tehdejší lichenologové (KÖRBER 1855, OPIZ 1856, STEIN 1879). Flotow (FLOTOW 1825) zmínil z Vrchmezí (Orlické hory) několik velmi vzácných epifytů, které jsou v naší době považovány za ohrožené nebo téměř vyhynulé (*Cetrelia cetrarioides*, *Leptogium saturninum*, *Menegazzia terebrata*, *Nephroma resupinatum*, *Ochrolechia pallascens*, *Usnea ceratina*, *U. longissima*). Druh *Usnea longissima* zaznamenal také na Králickém Sněžníku (Glatzer Schneeberg). Jeho herbář se, bohužel, nedochoval, známé jsou jen exsikáty (Lichenes Exsiccati) a herbářové položky v herbářích hlavně v Německu (např. GFW – Greifswald, HAL – Halle) a Švédsku (UPS – Uppsala) (GRUMMANN 1974, SAYRE 1969). Z Orlických hor nejsou známy z 19. století žádné další publikované doklady sběrů lišejníků, díky databázím velkých evropských herbářů je však možné postupně dohledávat další sběry (např. v herbáři berlínského muzea existuje položka z Vrchmezí, kterou sebral v roce 1848 F. Körnicke).

BADATELÉ V OBDOBÍ MEZI 1900 A 1950

Počátkem 20. století zájem o lišejníky vzrostl. Kromě Eitnera (EITNER 1901, 1911) známe z Králického Sněžníku údaje od Paula (PAUL 1906), který je však převzal pravděpodobně z děl Flotowa. Nejvýznamnějším sběratelem lišejníků byl v tomto období Filip Kovář (KOVÁŘ 1909, 1911, 1912). Sebral, určil a publikoval z K. S. více než 100 druhů lišejníků. Vzorky jsou uloženy ve Vlastivědném muzeu v Olomouci (OLM). Některé jím zaznamenané druhy byly recentně znovu potvrzeny (*Biatorella germanica*, *Psoroma hypnorum*). Mnoho dalších patří dnes mezi druhy vyhynulé nebo kriticky ohrožené (*Cladonia cyanipes*, *Flavocetraria cucullata*, *Frutidella caesioatra*, *Lecidella laureri*, *Lobaria pulmonaria*, *Menegazzia terebrata*). Kovář použil také sběry Niesslovy. Sběry Josefa Podpěry z Králického Sněžníku publikoval v článku z roku 1911 Miroslav Servít. Také Johann Hruby zaznamenal některé druhy lišejníků (HRUBY 1914). V úvodu práce je uvedeno, že údaje převzal z Kováře a Lause. Lišejníky zde sbíral také Václav Kalmus (SPITZNER 1890a, 1890b).

Mnohokrát toto území navštívil Jindřich Suza a nálezy použil v řadě svých článků (1913, 1916, 1919, 1921, 1924, 1925a, 1929, 1937). Několikrát zde sbíral také Václav Kuťák (sběry v herbáři Národního muzea v Praze z let 1920, 1922, 1930, 1931 (KUŤÁK 1923a, b). V příspěvku z roku 1927 přesně datoval svoje bádání na Králickém Sněžníku v letech 1920 a 1922). Dalším sběratelem lišejníků zde byl Ferdinand Schenk (sběry z roku 1933). V monografiích některých rodů či skupin (např. HILITZER 1924, GYELNIK

1932, ZSCHACHE 1934, REDINGER 1937) jsou také zmínky o lišejnících z tohoto území.

Výzkum v Orlických horách probíhal v menší míře. Údaje z Podorlicka (v okolí Nového Města n. Met., na Kostelecku v okolí Doudleb n. Orl., Potštejna a Litic n. Orl., v okolí Rychnova n. Kn., Vamberka, Merklovic, na Bednářově vyhlídce, Letohradu, Žampachu, Žamberka, Pěčína, Rokytnice v Orl. h. a v nejbližším sousedství Ústí n. Orl.) shromáždil Václav Kuťák (KUŤÁK 1942). Litice a Potstejn navštívil několikrát také Jindřich Suza (SUZA 1913, 1934, 1935). Několik položek lišejníků z Čiháku (NPR Zemská brána) nasbíral v padesátých letech 20. století Josef Nádvořník (v herbáři BRA).

Tu a tam lze najít další ojedinělé nálezy v rozsáhlejších pracích (*Parmelia flaventior* – Anders 1928).

BADATELÉ V OBDOBÍ OD 1951 DO SOUČASNOSTI

V druhé polovině dvacátého století začal podrobný systematický průzkum Králického Sněžníku. Lichenosociologickou studii napsal Oskar Klement (KLEMENT 1956). Využil údaje nasbírané během zevrubného biologického průzkumu, který v letech 1935–1945 vedl Ferdinand Pax. Později zde provedl systematický průzkum Antonín Vězda (1960, 1961a,b). Díky oběma výzkumům bylo zaznamenáno mnoho druhů, které jsou v současnosti považovány za kriticky ohrožené nebo vyhynulé (např. *Cyphelium inquinans*, *Sphaerophorus globosus*). Jiří Müller (MÜLLER 1951) zmínil kromě vlastních nálezů také vápencové lišejníky publikované Kovářem. Jednotlivé druhy jsou zmiňovány také v monografiích některých rodů či skupin (např. KEISLER, 1960, HALDA 2003, SLAVÍKOVÁ-BAYEROVÁ 2006).

Koncem 90. let 20. století zde byl proveden i bioindikační průzkum (Anděl 1999), kde byly zaznamenány také lišejníky. V současnosti podrobný průzkum lišejníků pokračuje (HALDA 2006, 2008).

Výzkum v Orlických horách se v druhé polovině 20. století téměř zastavil. V letech 1951 a 1954 zde sbíral J. Nádvořník, který odsud vydal tři druhy rodu *Physconia* (v současném pojetí) ve svých „*Physciae exsiccatae*“. Mikyška (MIKYŠKA 1970) zmínil několik lišejníků z okolí Nového Hrádku, Potštejna a Žamberka (hlavně dutohlávek) ve své studii o reliktních borech. Až do konce 90. let nebyla publikována žádná lichenologická práce. Jsou známe pouze jednotlivé údaje z obsáhlejších prací (např. NÁDVORNÍK 1961, LISICKÁ 1980, PALICE 1999, van den BOOM & PALICE 2006, VONDRÁK et al. 2007). Až v nedávné době byly získány nové údaje (HALDA 1997, 1998, 1999, 2001, 2008, HALDA et al. 2005). Nenahraditelné historické záznamy citelně chybí při srovnání dřívějšího stavu se současným. Několik lišejníků z Orlických hor bylo vydáno ve třech exsikátech (NÁDVORNÍK 1951, *Physciaceae exsiccatae*, OBERMAYER 1997, *Lichenotheca graecensis*, Vězda 1996 a 2000 *Lichenes rariores exsiccatae*).

SEZNAM BADATELŮ

Anders, Josef

* 10. 1. 1863 Kletečná u Litoměřic –
– † 28. 4. 1936 Česká Lípa

Po maturitě na reálce v Litoměřicích se rozhodl pro učitelskou profesi a v roce 1885 začal učit na obecné škole v Hrušovanech u Litoměřic, později v Pertolticích pod Raskem. Od roku 1887 působil v České Lípě jako učitel němčiny na měšťanské dívčí škole (ředitelem 1919), později také odborným učitelem na chlapecké měšťance. Živě se zajímal o historii a přírodu, v letech 1890–1892 napsal průvodce historickými památkami Českého Středoohoří a Horní Lužice. V této činnosti ho povzbuzoval gymnaziální profesor Franz Wurm. V této době začal sbírat a publikovat lišejníky z okolí České Lípy. V přírodních vědách se vzdělával sám, postupně se více a více věnoval systematické botanice a taxonomii lišejníků.

Významný lichenolog se nejvíce zasloužil výzkumem Českého středohoří, Lužických, Jizerských, Krušných hor a Krkonoš. V roce 1926 odešel do penze a mohl se plně věnovat jen lišejníkům. Právě tehdy dokončil svoje nejznámější dílo *Die Strauch und Laubflechten Mitteleuropas*. Za lišejníky také cestoval (např. Alpy, Vysoké Taury – Grossglockner, Vysoké Tatry). Byl ve své době jedním z největších evropských znalců dutohlávek (*Cladonia*). Přátelil se s monografem tohoto rodu, německým lichenologem Heinrichem Sandstedem. Kromě téměř padesáti odborných publikací vydal v exsikátu *Lichenes exsiccati Bohemiae borealis* (*Flechten Nordböhmen*) v šesti svazcích během čtyř let (1929–1933) 333 položek (KLEMENT 1936).

Popsal několik nových taxonů lišejníků (*Cladonia rangiferina* f. *humilis* Anders, *Cladonia rangiferina* f. *umbellata* Anders, *Dermatocarpon bachmannii* Anders, *Lecanora sanguinolenta* Anders, *Parmelia physodes* f. *pseudofarinacea* Anders, *Parmeliopsis ambigua* f. *leprosa* Anders, *Rhizocarpon lecanorinum* Anders). Na jeho počest byly pojmenovány lišejníky *Pertusaria multipuncta* var. *andersiana* Erichsen a *Usnea andersiana* Nádv.

Bayer, Edvin

* 7. 12. 1862 Chotěboř – † 17. 3. 1927 Praha

Studoval na akademickém gymnáziu v Praze. Vědy přírodní vystudoval na pražské universitě. Od mládí se zabýval paleontologií, později také lišejníky. Velký vliv na jeho přírodovědecké zaměření měl jeho otec Karel Bayer, c. k. notář v Chotěboři, který se také mimo jiné zabýval

lichenologií a bryologií. Od roku 1887 byl asistentem botanických sbírek Musea království Českého pod vedením prof. Ladislava Josefa Čelakovského. V roce 1891 získal doktorát filosofie a v následujícím roce byl ustanoven asistentem botanického ústavu české univerzity. Zde působil až od roku 1895 (KAVINA 1927). Zároveň byl elévem při oddělení fytopaleontologickém v Museu král. Českého. V roce 1895 byl jmenován adjunktem fytopalaeontologického oddělení a roku 1903 (po smrti prof. Čelakovského) kustodem botanických sbírek. V letech 1902–1921 byl ředitelem botanického oddělení Národního musea v Praze.

Nelze opomenout jeho zásluhy jako významného popularizátora lichenologie. V krátkých příspěvcích upozorňoval na atraktivní druhy lišejníků (Krkonoše, Šumava, okolí Prahy a Chotěboře). Cenný je jeho příspěvek k historii lichenologického výzkumu českém území v období od konce 19. do 20. let 20. století. Některé ze svých nálezů uveřejnil v Zahlbrucknerově „Cryptogamae exsiccatae“. Jeho jméno nesou lišejníky: *Amphoroblastia bayeriana* (Servít) Servít, *Gyalidea diaphana* var. *bayeri* (Servít) Vězda, *Dermatocarpon bayerianum* Servít, *Physconia muscigena* var. *bayeri* (Nádv.) Poelt, *Polyblastia bayeriana* Servít, *Pseudarthopyrenia bayeriana* Servít.

Eitner, Eugen

* 1839 Wroclaw – † 8. 7. 1921 Wroclaw

Významný německý lichenolog pocházel ze zámožné rodiny a mohl se proto zcela věnovat botanice. Zajímal se o lišejníky ve Slezsku (a také o Králický Sněžník), odkud publikoval tři dodnes ceněné práce.

Flotow, Julius Christian Gottlieb Ulrich von

* 9. 3. 1788 Pstrowice (Pitzerwitz) – † 15. 8. 1856

Mladého důstojníka dragounů v Landsbergu (Gorzow Wielkopolski) podporoval v zájmu o botaniku pastor Neuschild. V roce 1812 ukončil důstojnickou školu v Berlíně a začal sloužit v armádě. Roku 1813 byl v bitvě pod GrossGröschinem raněn do pravého ramene. Léčil se v Teplíciích a Kudově, kde se seznámil s Kurtem Sprengelém a Johanem Christianem Güntherem, který ho přivedl k mechům a lišejníkům. Svoji zálibu mohl rozvíjet ve válečném tažení ve Francii (St. Michel), kam byl s regimentem

vyslán. Když se roku 1820 vrátil z války jako rotmistr, mohl se svojí zálibě věnovat naplno. V letech 1822–1826 začal vydávat exsikat „Lichenes exiccati“. V roce 1824 byl už uznávaným německým lichenologem. Pro zranění ramene odešel z aktivní služby a usadil se v Hirschbergu (Jelenia Góra). Do penze odešel jako major roku 1832. Publikoval asi 20 cenných prací, které byly a stále jsou často citovány. Jeho oblíbeným územím byly Krkonoše, lišejníky sbíral také v Jeseníkách a na Králickém Sněžníku (bohužel ve většině případů nelze rozlišit, zda jde o českou nebo polskou stranu). Čile vyměňoval

lišejníky z celého světa (celé Evropy, Kanady, Karibiku, Brazílie, Chile, jižní Afriky, Indie, Jávy a Filipín). 15. 8. 1856 získal za celoživotní zásluhy čestný doktorát na Wroclawské univerzitě (BAIL 1889). Popsal několik nových lišejníkových rodů: *Catapryrenium*, *Catolechia*, *Diplotomma*, *Endopyrenium*, *Mycoporum*, *Neuropogon*, *Ocellularia*, *Omphalodium*, *Sarcogyne*, *Schismatomma* a mnoho nových druhů. Jeho jméno připomíná řada lišejníků: *Gyalecta flotowii* Körb. a další (INDEX FUNGORUM 2009).

Hilitzer, Alfred

* 3. 6. 1899 Graz – † 27. 9. 1940 Kdyně

Od dětství byl svým otcem, vojenským lékařem (také vášnivým entomologem a znalcem přírody vůbec), podporován v zájmu o přírodu. Studoval reálné gymnázium v Praze na Smíchově, kde roku 1918 maturoval. Pokračoval ve studiích na Přírodovědecké fakultě UK, kterou dokončil v roce 1922. Pracoval nejprve (1920) jako výpomocný asistent Botanického ústavu ČVUT v Praze, později (1921) jako asistent Fytopatologického ústavu. V roce 1931 se habilitoval v oboru botaniky. Od roku 1928 až do smrti působil jako asistent a později jako vrchní

komisař na Botanickém ústavu ČVUT v Praze. Publikoval řadu světově významných prací z různých oborů (lesnictví, fytopatologie, ekologie, botanika, geobotanika, fytogeografie, mykologie, lichenologie). Jako

schopný organizátor byl hlavním ze zakladatelů a redaktorů časopisu *Studia Botanica Čechica*, který vycházel od roku 1938 nákladem Kruhu mladých botaniků. K lišejníkům ho přivedl Karel Kavina. Od roku 1932 společně vydávali exsikát *Cryptogamae bohemicae exsiccatae*, jehož výměnou získávali materiál z celého světa. Publikoval přes dvacet významných lichenologických prací. Sbíral lišejníky po celé tehdejší republice (včetně Zakarpatské Ukrajiny). K jeho oblíbeným územím patřila Šumava (část rodiny pocházela z Kdyně). Také hodně cestoval, hlavně po Evropě (KAVINA 1940). Pracoval na monografii rodu *Parmelia*, bohužel ji však nestihl dokončit. Jako jeden z prvních lichenologů se věnoval společenstvům lišejníků a řada syntaxonů je jím popsána (KLIKA 1939–1940). Připomínají ho jména lišejníků: *Caloplaca caesiorufa* var. *hilitzeri* Servít, *Verrucaria hilitzeriana* Servít, *Verrucaria parmigera* var. *hilitzeri* Servít. Objevil a popsal novou formu terčovky *Parmelia verruculifera* f. *pruinosa*.

Hruby, Johann

* 3. 2. 1882 Karlova Studánka – † 16. 1. 1964 Karlsruhe

Po maturitě v Šumperku (1901) studoval ve Vídni (1905 obhájl doktorát filozofie). Od roku 1918 působil jako ředitel reálného gymnázia v Brně. V roce 1933 také jako kustód herbáře botanického oddělení v Zemském muzeu. Po válce (1946) byl nucen přesídlit do Karlsruhe, kde v letech 1947–1950 pracoval v přírodovědném oddělení muzea (GRUMMANN 1974). Publikoval lišejníky z Králického Sněžníku. Sám je však nesbíral, v úvodu práce je uvedeno, že údaje převzal z Kováře a Lause.

Kalmus, Jakub

* 1834 – † 13. 9. 1870 Brno

Povoláním lékař v Brně, měl slabost také pro lišejníky, které sbíral a posílal lichenologům. Na Králickém Sněžníku také několik položek lišejníků sebral. Některé jeho sběry publikoval Spitzner (SPITZNER 1890).

Klement, Oscar Anton Carl

* 19. 4. 1897 Chomutov – † 16. 2. 1980 Lindenberg u Allgäu

Narodil se v německé rodině truhláře v Chomutově, kde také absolvoval měšťanskou školu. Potom ho rodiče poslali „na handl“ do Mostu. Šestnáctiletý nastoupil jako písař v továrně na čokoládu. S příchodem války se přihlásil jako dobrovolník k válečnému námořnictvu Rakouska-Uherska. Později byl přeložen jako důstojník na obchodní lodi. Po rozpadu monarchie se stal občanem Československé republiky. V roce 1921 nastoupil jako účetní v pobočce firmy Mannesmannröhren v Chomutově. Inteligentní, přizpůsobivý a schopný pracovník reprezen-

toval již v letech 1935–1936 jako obchodní zástupce firmu Mannesmann-röhren v Rumunsku.

Od malička se živě zajímal o přírodu, už na škole sám podle klíče určoval rostliny a živočichy a ve volném čase tvořil botanickou a zoologickou sbírku. Kontakty v Sudetendeutschen Botanischen Arbeitsgemeinschaft získal prostřednictvím profesora Paschera z pražské univerzity a krok za krokem si sám razil cestu do vědeckého světa. Od roku 1927 začal publikoval botanické příspěvky.

Klementův další vývoj ovlivnilo seznámení s lichenologem Josefem Andersem. Během jedné exkurze pořádané Sudetendeutschen Botanischen Arbeitsgemeinschaft ho zaujal neustálým pátráním s lupou stále v předklonu. Stále něco sbíral a ukládal do papírových obálek. Zvědavý mladík se zeptal co sbírá, a obdržel odpověď: „Lišejníky, mladý muži. Víte co je lišejník?“ Starý učitel ho tak zaujal, že sám začalsbírat lišejníky a již roku 1931 vydal práci „Flechtenflora des Komotauer Bezirku“. Brzy publikoval další, například vlastní výzkumy z Rumunska, kde pracoval. Navázal kontakty s dalšími lichenology (Alvinem Schadem, Miroslavem Servítem, Paulem Cretzoiu, Adolfem Magnussonem a Yasuhiko Asahinou). Začal horlivě vyměňovat lišejníky a nakupovat nezbytné pomůcky. Postupně nakoupil mnoho důležitých prací (a exsikátů) a rozšířil vlastní knihovnu o mnoho lichenologických titulů. V roce 1945 vlastnil herbář, který obsahoval asi 20000 položek a rozsáhlou knihovnu.

Roku 1945 byl donucen jako vyhnanec přesídlit do SRN a byl mu zkonfiskován veškerý majetek včetně herbáře a knihovny. Herbář byl uložen v Národním muzeu (PRM). Začátky v Německu byly velmi těžké. Aby se uživil, začal pracovat jako lesní dělník. Zklamání a ponížení mu pomohly překonat, podle jeho slov, opět lišejníky, které také odolávají těžkým podmínkám, v nichž žijí. Nepřestal je studovat a sbírat. Jednou se náhodou setkal s profesorem Tüxenem, který ho r. 1947 přijal jako asistenta Zentralstelle für Vegetationskartierung ve Stolzenau. Od té doby mapoval rozmanitá horská rostlinná společenstva v Dolním Sasku až do roku 1950, kdy se vrátil k firmě Mannesmann v Hanoveru. Tam byl roku 1958 jmenován generálním ředitelem. Po dvanácti letech, vyplněných intenzivním lichenologickým bádáním, odešel do penze. Ovládal několik cizích řečí, sám si překládal latinské diagnózy k popisům nových druhů. Napsal 120 ob-

sáhlych odborných prací a popsal mnoho dosud neznámých lišejníků (např. *Aspicilia crusii*, *Lecidea lipseri*, *Lecanora follmanii*, *Bacidia balearica*, *Pertusaria maximiliana*, *Fulgensia sorediosa*, *Lecanora (Aspicilia) changaica*, *Caloplaca degeneriana*, *Dermatocarpon meuselianum*, *Buellia betulinoides*). Jeho kolegové po něm pojmenovali lišejníky: *Bulbothrix klementii* Hale, *Cetraria chlorophylla* var. *klementii* (Servít) H. Magn., *Chiodecton klementii* Follmann, *Cladonia klementii* Oxner, *Diploschistes klementianus* Gyeln., *Fulgensia klementii* Kalb, *Lecanora (Aspicilia) klementii* Anders, *Opographa klementii* Cretz., *Paraphysothele klementiana* Servít, *Staurothele klementii* O. Behr, *Thelidium klementii* Servít a *Verrucaria klementii* Servít.

V roce 1959 získal doktorát na univerzitě v Bonnu. Byl členem několika německých botanických společností. Lišejníky sbíral v Arktidě, Havaji, Ibize, Kanárských ostrovech, Laponsku, ostrově Mocha (Chile), Mongolsku, Německu, Polsku, Rakousku, Rumunsku, Srbsku, Tanganice a Ukrajině.

Na našem území lišejníky sbíral v Krušných horách, severních Čechách, na Valašsku a Králickém Sněžníku. Byl významným fytoceologem, je považován za zakladatele moderní lichenosociologie.

Oscar Klement byl srdečný, zábavný, přátelský, obětavý a otevřený člověk. Ani trpké poválečné bezpráví, kdy přišel o domov, práci i veškerý majetek, ho nepřiměly k tomu, aby zatrpkl a zanevřel na zemi, kde žil. Stále udržoval přátelské vztahy se svými kolegy z Čech a obětavě je zásoboval lichenologickou literaturou (ústní sdělení Antonína Vězdy). Jeho vyhnanstvím jsme přišli o jednoho z nejschopnějších popularizátorů lichenologie – v Německu a Rakousku ovlivnil a inspiroval mnoho významných lichenologů (GRUMMANN 1974, LANGE 1983).

Körber, Gustav Wilhelm

* 10. 1. 1817 Hirschberg (Jelenia Góra) –
– † 27. 7. 1885 Wroclaw (Breslau)

Roku 1835 absolvoval gymnázium v Hirschbergu (dnes Jelenia Góra), kde jeho otec řediteloval. Jeho zájem o botaniku podporoval známý lichenolog Julius von Flotow. V roce 1835 začal studovat na univerzitě ve Wroclawi (Breslau). V té době na ní působili botanikové Nees von Esenbeck a Goepfert. V letech 1838–1839 studoval filozofickou fakultu v Berlíně, kde uveřejnil svoji první lichenologickou práci. Od roku 1842 vyučoval na Wroclawském gymnáziu sv. Alžběty. Kromě lišejníků se vážně věnoval také filozofii. Velmi ho ovlivnil Darwin a Schopenhauer. Od roku 1843 byl členem

Slezského vlastivědného spolku a obětavě pracoval v jeho botanické sekci. V roce 1846 se habilitoval jako docent, Roku 1873 se stal profesorem wroclawské univerzity. Publikoval mnoho lichenologických prací. Největšího věhlasu dosáhl nejobsáhlejšími a dosud nejcitovanějšími *Systema Lichenum Germaniae* (1855) a *Parerga Lichenologica* (1865). Byl kustodem univerzitního herbáře (1871–1885) a sestavil jeho první katalog. Věnoval se taxonomii, anatomii a morfologii lišejníků. Byl ve své době jedním z nejvýznamnějších světových lichenologů. Studoval lišejníky z celého světa: Německa, Slezska, Švýcarska, Istrie, Dalmácie, Albánie, Slovinska, Hercegoviny, Kraňské hory, Tyrolska, Korsiky, Sardinie, Řecka, Arktidy a Špicberků. Jeho položky lišejníků jsou uloženy v herbářích v Leidenu (L), Londýně (BM), Helsinkách (H), Münsteru (MSTR) a Wroclawi (BRSL). Objevil a popsal několik set do té doby neznámých lišejníků. Jeho jméno nesou lišejníky: *Koerberia* A. Massall., *Koerberiella* Stein; *Lecania koerberiana* Lahm, *Verrucaria koerberi* Flot., *V. koerberi* Hepp, *Conianguium koerberi* Lahm. *Psora koerberi* A. Massall.

Vydal také exsikát *Lichenes selecti Germanici* (1856–1873). Společně s A. B. Massallongem je považován za zakladatele tzv. Italsko–slezské lichenologické školy (GRUMMANN 1978, SINIAWA 2006).

Kovář, Filip

* 21. 8. 1863 Žďár na Moravě – † 13. 9. 1925 Olomouc)

Povoláním obuvnický dělník ve Žďáru, věnoval veškerý volný čas studiu lišejníků. Jako samouk si mezi kolegy profesionály brzy získal pověst mimořádně schopného odborníka. Napsal jedenáct významných lichenologických prací. Nejvíce se proslavil obsáhlou monografií „Moravské druhy rodu *Cladonia*“. Práce obsahuje kvalitní fotografie všech uvedených dutohlávek a je stále vyhledávanou pomůckou při jejich určování. Nadaný florista našel téměř v každém území, kde sbíral, pro toto území dosud neznámé nové druhy. V závěru života pracoval jako kustod Vlastivědného muzea v Olomouci, kde jsou také uloženy všechny jeho sběry (KOVÁŘOVÁ 1925, SUZA 1925b, PODPĚRA 1926).

Podporoval všechny zájemce o lišejníky, například mladého Miroslava Servíta, kterému se stal také životním vzorem (SERVÍT 1953). Servít po něm pojmenoval tři nové lišejníky: *Polyblastia austriaca* var. *kovariana* Servít, *Amphorblastia kovariana* (Servít) Servít a *Thelidium kovarianum* Servít.

Kuřák, Václav

* 8. 11. 1876 Jaroměř – † 21. 1. 1956 Ústí nad Orlicí

Povoláním učitel, po absolvování pedagogických studií působil na několika školách na Chrudimsku (Vápenný Podol) a Trutnovsku (Úpice, přibližně v letech 1909–1923). Svoji učitelskou kariéru ukončil jako ředitel střední školy ve Vrchlábí. Od roku 1935 se na penzi přestěhoval do Ústí nad Orlicí, kde se mohl plně věnovat lišejníkům. Jako výborný lichenolog uveřejnil řadu významných prací, které se týkaly rozšíření lišejníků zejména na území severovýchodních Čech a Krkonoš. Sebraný materiál vyměňoval s kolegy po celé Evropě (E. Eitnerem z Wroclawi, H. Zschackem z Dahlemu), nejvíce s německým

monografem rodu *Pertusaria* C. F. E. Erichsenem. Vydal také exsikát „Lichenes Bohemiae“ (478 položek). Kuřákův rozsáhlý herbář, bohužel, z větší části zplsnivěl uskladněn v nevyhovujících vlhkých prostorách, kam byl provizorně uložen po smrti badatele (ústní sdělení Antonína Vězdy). Menší část (asi 30 balíčků) je uložena v herbáři Národního muzea v Praze. Jeho položky lišejníků jsou také v Herbářích v Grazu (G), Uppsale (UPS), Wroclawi (WRSL) a v Oslu (O).

Byl nadšeným vlastivědným pracovníkem (sepsal a vydal publikaci věnovanou historii města Vrchlábí), známým ochráncem přírody, aktivním členem Klubu českých turistů a Svazu spolků pro okrašlování a ochranu domoviny. V roce 1938 se stal konzervátorem státní ochrany přírody. V této funkci působil až do své smrti (MARŠÁKOVÁ-NĚMEJCOVÁ 1956).

Müller, Jiří

* 22. 4. 1925 Blansko

Absolvent reálného gymnázia v Brně Na poříčí (1936–1944). Po maturitě pracoval jako dělník v německé továrně. V roce 1945 začal studovat Přírodovědeckou fakultu Masarykovy univerzity v Brně (1945–1948). Od roku 1947–1949 pracoval v Botanickém ústavu Josefa Podpěry a v botanickém oddělení Moravského

muzea. Od roku 1949 do r. 1951 pracoval ve Státním výzkumném ústavu pro rostlinnou výrobu. Od mládí herbářoval rostliny a pod vedením Josefa Podpěry a J. Šmardy začal sbírat také mechorosty a lišejníky (v herbářích BRNU a OP). V této době publikoval několik lichenologických příspěvků z Moravy a Slezska. Ve dvou z nich zmínil také lišejníky z Králického Sněžníku. Později se přeorientoval na mykofloristický výzkum (Vysoké a Belianské Tatry, Hrubý Jeseník, Moravskoslezské Beskydy, Rychlebské hory, Malá Fatra, Krkonoše, Nízké Tatry, Velká Fatra, Slovenský raj, Pieniny, Šumava, Chřiby, Vsetínské vrchy, Javorníky, Krušné hory, Západní Beskydy, Bukovské hory, Muráňská planina a Moravský kras) (POSPÍŠIL 1990).

Nádvorník, Josef

* 13. 2. 1906 Pláňavy u Hlinska – † 8. 7. 1977 Praha

V Hlinsku absolvoval měšťanskou školu a rozhodl se studovat Učitelství v Chrudimi, kde roku 1925 maturoval a nastoupil jako učitel v Užhorodu. Tam působil v letech 1925–1938. S nástupem okupace byl nucen se vrátit do protektorátu, aby nastoupil jako učitel v Hlinsku a později v Praze. Lišejníky začal sbírat za podpory Miroslava Servíta. Byl ve své době uznávaným světovým znalcem lišejníků řádu Caliciales a později také rodu *Physcia*. Popsal 5 nových rodů, 13 sekcí a 49 druhů (ČERNOHORSKÝ 1978, GRUMMANN 1974). Byl také prvním lichenologem, který studoval a publikoval lišejníky z Podkarpatské

Rusi. Těžké podmínky svého lichenologického bádání popsal v dopise Miroslavu Servítovi. Vylíčil v něm zaostalé poměry na celé Podkarpatské Rusi odpovídající začátku 19. století u nás. Jedinými jeho kolegy přírodovědci v tehdejší Podkarpatské Rusi byli maďarští profesori Margitai v Mukačevě (botanik) a Hrabor v Užhorodu (ornitolog) (NÁDVORNÍK 1932). Vydal exsikát "Caliciaceae exsiccati" a shromáždil bohatý herbář, který je nyní uložen ve Slovenském národním múzeu v Bratislavě (BRA). Publikoval 29 významných prací, z nichž nejznámější je dílo autorské trojice Černo-horský, Nádvorník, Servít – "Klíč k určování lišejníků ČSR" z roku 1956. Jeho jméno připomínají lišejníky: *Bryoria nadvornikiana* (Gyeln.) Brodo & D. Hawksw., *Haplocarpon nadvornikianum* (Gyeln.) Gyeln., *Gongylia nadvornikii* Servít, *Involucrothele nadvornikii* (Servít) Servít, *Phaeophyscia nadvornikii* (Frey & Poelt) N. S. Golubk., *Polyblastia nadvornikii* Servít a *Thelidium nadvornikii* Servít. Na jeho počest byl pojmenován exotický rod *Nadvornikia*.

Niessl, Gustav

* 26. 1. 1839 Verona – † 1. 9. 1919 Vídeň

Narodil se v rodině rakouského důstojníka, který byl horlivým obdivovatelem přírody a vlastnil rozsáhlé přírodovědné sbírky. Brzy po synově narození byl přeložen do Štýrského Hradce, kde začal Gustav chodit do školy. Od dvanácti let věnoval zvláštní pozornost studiu botaniky, astronomie a matematiky. Ve Vídni studoval reálku a později polytechniku. Tam se seznámil se známými botaniky a nastoupil jako asistent na vídeňskou polytechniku. Tam se začal specializovat na kryptogamy, především na mikroskopické houby. Stále se vzdělával

také v astronomii, v tomto oboru ho značně ovlivnil profesor Josef Herre. Jako dvacetiletý byl v roce 1859 jmenován suplujícím profesorem praktické geometrie na brněnské polytechnice, kde také přednášel astronomii.

Roku 1861 pomáhal vzniku Přírodovědného spolku v Brně (Naturforschender Verein) a v letech 1865–1907 byl jeho jednatelem. Roku 1867 byl jmenován řádným profesorem brněnské techniky a ve školním roce 1877–1878 jejím rektorem. Roku 1883 byl jmenován vládním radou, 1889 členem patentního soudního dvora a r. 1902 dvorním radou. Za zásluhy o výzkum meteorů se stal korespondujícím členem vídeňské akademie věd. Publikoval botanické zprávy o flóře Kroměřížska, Svitavska, Letovicka, Rosicka Lednicka, Mikulovska, Vranovska n. D. a Brněnska (NOŽIČKA 1964). Při svých botanických výzkumech vzácně sbíral také lišejníky. Některé jeho nálezy publikoval Spitzner. Nashromáždil bohatý mykologický herbář, o jehož osudu není nic známo. Velmi málo položek je uloženo v herbářích Moravského muzea a univerzity v Brně a v muzeu v Opavě. Jeho jméno připomíná rod *Niesslia*, sám popsal například druh *Uromyces pallidus*.

Opiz, Philip Maxmilián

* 5. 6. 1787 Čáslav – † 20. 5. 1858

Narodil se v české vlastenecké rodině dozorce bankovního důchodového úřadu. Od útlého mládí sbíral rostliny pod vedením lékaře A. Steinreitera v okolí rodné Čáslavi. Ve třinácti letech (1800) napsal první botanické pojednání *Calendarium Florae* a v šestnácti floristickou monografickou studii *Flora Czaaslaviensis*. V letech 1804–1806 pobýval v Praze a navázal styky s řadou známých botaniků a začal podnikat botanické exkurze do pražského okolí, na Českomoravskou vrchovinu, do Železných hor a do Krkonoš. V roce 1808 se osamostatnil a začal pracovat jako zaměstnanec bankovního

důchodkového úřadu v Čáslavi, později v Pardubicích až byl přeložen do Prahy. Od roku 1814 působil v Praze, kde si doplnil přírodovědecké vzdělání a navázal kontakty s dalšími českými botaniky a řadou cizích (KLÁŠTERSKÝ et. al. 1982). Byl vynikajícím floristou, schopným popularizátorem lichenologie, období jeho působení je označováno jako “Opizovská perioda” (NÁDVORNÍK 1946, ŠEBEK 1989). V roce 1818 vydal exsikatovou sbírku *Flora cryptogamica Boemiae* (200 položek), která obsahovala také lišejníky. Jeho cílem se stal podrobný floristický průzkum Čech. Velkým přínosem bylo dílo, které vydal roku 1823 *Böheims phanero-*

gamiche und kryptogamiche Gewachse – seznam českých názvů rostlin a hub, který se stal základním kamenem české národní nomenklatury. Jako první začal vyměňovat herbářový materiál ve velkém. Pro tento účel založil roku 1819 v Praze Výměnný ústav (Pflanzentauschanstalt), který s minimálními náklady a bez nároku na zisk shromažďoval a vyměňoval spolehlivě určené herbářové položky rostlin. Nápad podnítl vznik dalších obdobných institucí po celém světě. Podnik Opiz řídil až do své smrti, do r. 1858, tj. 40 let. Mezi badatele, kteří do výměny přispívali svými sběry, patřil také Václav Mann – botanik, který se zajímal také o lišejníky. Nelze opominout také Opizovu redakční práci. Roku 1823 začal vydávat odborný časopis *Naturalientausch*, ve kterém vyšla v letech 1826–1828 řada významných botanických a mykologických prací. Opiz byl členem mnoha přírodovědných společností nejen v Čechách, ale v celé Evropě (Společnost dopisujících botaniků v Bonnu, Botanické společnosti v Edinburgu a Regensburgu, Přírodovědecké společnosti v Altenburgu a Lipsku, Zemědělské společnosti ve Štýrsku atd.) (ŠEBEK 1989). Opiz popsal několik druhů lišejníků, z nichž jsou dnes všeobecně akceptovány *Cetraria ericetorum*, *Cladonia stellaris* a *Toninia physaroides*.

Paul, Josef

* 11. 7.1839 Šumperk – † 26. 8. 1917 Šumperk

Povoláním lékárník v Šumperku publikoval několik lichenologických údadů z Králického Sněžníku.

Podpěra, Josef

* 7. 11. 1878 Jílové u Prahy – † 18. 1. 1954

Již na gymnáziu začal pracovat na floristickém výzkumu Pojizeří a korespondoval s Ladislavem Čelakovským (Šmarda 1954). Roku 1903 začal učit na gymnáziu v Olomouci. Zároveň soustavně pracoval a organizoval průzkum moravské květeny. Byl schopným popularizátorem, který dokázal přilákat mnoho zájemců o botaniku. Později působil také ve Vlastivědném muzeu v Olomouci a v Zemském muzeu Brně. Před První světovou válkou za rostlinami cestoval do Bulharska, Srbska, Turecka, Německa, Dánska,

Kraňska a Dalmácie. Během války se dostal jako zajatec do Ruska. Působil v botanickém oddělení gubernského muzea v Ufě. Tuto příležitost také využil k poznání květeny a prostudování ruské botanické literatury. Zpracoval velké herbáře z jižních svahů Uralu a navázal přátelské kontakty s ruskými botaniky. V roce 1920 se vrátil domů a ujal se budování botanického ústavu a botanické zahrady Masarykovy univerzity v Brně. Díky rozsáhlým kontaktům se mu podařilo brzy shromáždit bohatý herbář a obsáhlou knihovnu. Herbářový materiál získal výměnou za exsikat „Flora exsiccata reipublicae Bohemicae Slovenicae“. Velkou pozornost věnoval studiu kryptogam. Nejznámější jeho prací je monografie rodu *Bryum*. Byl mimořádným členem mnoha přírodovědných společností (Šmarda 1954). Na Králickém Sněžníku sebral položky lišejníků, které později publikoval Servít (SERVÍT 1911).

Servít, Miroslav

* 17. 12. 1886 Zvole nad Pernštejnem – † 6. 4. 1959 Hořice v Podkrkonoší

Pocházel z rolnické rodiny. Již ve škole vynikal v kreslení a tuto vlastnost v něm rozvíjel učitel – malíř Brož. Později uvažoval o studiu na malířské akademii (na frontě, za první světové války, namaloval stovky krajin a portrétů). Studoval reálku v Novém Městě na Moravě, kterou ukončil maturitou v roce 1905. V této době se seznámil s Filipem Kovářem, kterého si nesmírně cenil (SRB 1960). Podnikali společně exkurze za lišejníky na Žákovu horu, Devět skal, Pohledecké skály – oblíbené Kovářovy lokality. Servít po něm později pojmenoval nový lišejník *Polyblastia kovariana*. Ve studiích pokračoval na Filozofické fakultě Karlovy univerzity v Praze. Studia musel na rok přerušit, protože

byl povolán na povinnou jednoroční vojenskou službu do Zadaru. Rok (1906–1907) v Dalmácii rozhodně nepromarnil, nasbíral velké množství lišejníků, které později publikoval. Již jako studenta si ho pro jeho píli a vytrvalost všimli profesor Velenovský a jeho asistent Karel Domin a umožnili mu pracovat v Botanickém ústavu. Také si zařídil měsíční stáž ve vídeňském muzeu u profesora Zahlbrucknera. Státní zkoušky učitelské způsobilosti složil v roce 1911 a v roce 1913/1914 absolvoval ještě druhý ročník zemědělské fakulty pražské techniky. Státnice na univerzitě skládal jako asis-

tent na hospodářské akademii v Táboře u prof. Munzara. Tam pracoval až do začátku 1. sv. války, kdy musel narukovat na frontu do Sarajeva. Byl třikrát raněn a v době léčby velmi vážně onemocněl. Po demobilizaci se stále léčil a krátce pracoval na statku v Borovnici u Vlašimě. Tam začal opět pilně bádát. Od roku 1920 byl ustanoven profesorem na střední hospodářské škole v Hořicích v Podkrkonoší a r. 1922 se stal jejím ředitelem. Později vystřídal jako ředitel různá místa na středních zemědělských školách (Hořice, Kukleny, Kadaň). Titul doktora přírodních věd mu byl přiznán v roce 1923. V letech 1927, 1929 a 1931 podnikl několik výzkumných cest do Jugoslávie, odkud přivezl mnoho lišejníků. V Kadani se sblížil s lichenologem Oscarem Klementem, který v té době bydlel v Chomutově. V roce 1943 odešel do penze a veškerý čas věnoval lichenologickému bádání. Podle sdělení Z. Černohorského mikroskopoval nejméně deset hodin denně, včetně sobot a nedělí. Zdatnou spolupracovnicí mu byla jeho manželka Marie. Korespondoval a pilně vyměňoval lišejníky se všemi tehdejšími významnými lichenology. Učitelskou dráhu ukončil jako správce jednotřídky v Petlerách u Klášterce nad Ohří (1951–1955). Byl nadšeným popularizátorem lichenologie a sám naplánoval postup, jak by měl lichenologický výzkum na našem území pokračovat (SERVÍT 1954). Společně se Zdeňkem Černohorským a Josefem Nádvorníkem vydal Klíč k určování lišejníků ČSR. Za svého života vydal více než 50 lichenologických prací, ve kterých popsal několik set nových taxonů, především z čeledi Verrucariaceae. Jeho herbář a knihovna jsou uloženy v Národním muzeu v Praze (PRM). Dosud patří k nejznámějším světovým lichenologům (ČERNOHORSKÝ 1957, 1959, KLEMENT 1960, SRB 1960).

Spitzner, Václav (Wenzel)

* 23. 9. 1852 Beroun – † 9. 1. 1907 Prostějov

Pocházel z početné rodiny (sedm sourozenců) a brzy ztratil otce. Ve Slaném začal studovat nižší gymnázium, vyšší dokončil v Praze (1867–1871). Po maturitě nastoupil na pražskou univerzitu. K botanice ho vedli profesori Čelakovský a Willkomm. Univerzitu ukončil v roce 1875 a nastoupil na dvouletou povinnou vojenskou službu. V roce 1877 začal učit na české matiční reálce v Prostějově, kde byl roku 1881 jmenován profesorem a učil zde až do konce života. Studoval především květenu Moravy a nashromáždil velký školní herbář (později předán BRNU). Objevil mnoho druhů, které nebyly na Moravě

známé. Svoje botanické příspěvky psal česky. Byl neobyčejně činorodý, nikdy neodpočíval a neznal dovolenou. U mnoha svých studentů probudil zájem o přírodu. Zajímal se i o lišejníky (sbíral a publikoval lišejníky z Králického Sněžníku). Cestoval po botanických zahradách ve Wroclawi, Drážďanech, Berlíně, Hamburku, Kodani a Paříži. Také byl ve švýcarských Alpách. V roce 1898 založil Přírodovědecký klub v Prostějově, stal se jeho předsedou a řídil věstník klubem vydávaný (ANONYMUS 1907).

Stein, Bertold

* 23. 3. 1847 Wroclaw – † 27. (28.?) 2. 1889 Wroclaw

Začínal jako praktikant v botanické zahradě ve Wroclawi (1865). Od roku 1873 byl zaměstnán jako inspektor botanické zahrady v Innsbrucku a v letech 1880–1890 se opět vrátil do botanické zahrady ve Wroclawi. Byl známým znalcem orchideí a autorem monografie obsáhlého rodu *Primula*. Zajímal se o rostlinstvo ve Slezsku. Publikoval také několik údajů z Králického Sněžníku (většinou sbírané Flotowem – STEIN 1879). V jeho herbáři (ve Wroclawi) jsou lišejníky z Babiej Góry, Srbska, Madeiry, Kilimanžára, východní Afriky a Mindanaa. Popsal nové rody *Dumoulinia* a *Fritzea* a několik druhů (např. *Arthopyrenia wratislaviensis*, *Crocynia leopoldi* a *Stereocaulon meyeri*) lišejníků (GRUMMANN 1974). Jeho jméno připomíná *Steinia*, kterou na jeho památku pojmenoval jeho kolega Körber.

Suza, Jindřich

* 12. 1. 1890 Třebíč – † 19. 11. 1951 Praha

Narodil se v Třebíči v rodině knihaře, v prostředí čilého přírodovědného ruchu, který rozněcovali v Třebíči profesori gymnázia František Dvorský, Josef Uličný, řídicí učitel František Zavřel a inspektor velkostatku A. Hanyš. Mladý student už od malička sbíral brouky, motýly a sušil herbář. Později se začal věnovat především lišejníkům. Odbornou literaturou a vlastními zkušenostmi ho zpočátku zásoboval Rudolf Dvořák, který sbíral lišejníky také pro Miroslava Servíta. Společně podnikli mnoho exkurzí do Pojihlaví a Pooslaví. Ve

stejně době se také seznámil s Filipem Kovářem. Po maturitě v roce 1910 absolvoval jednoroční abiturientský kurz při Učitelském ústavu v Brně a od roku 1916 učil na měšťanských školách v Brně. Tam se seznámil s profesorem reálky Josefem Podpěrou, který organizoval botanický výzkum na Moravě. Spolupracoval při pořádání velkého dokladového herbáře Moravského zemského muzea, a tím dokonale poznal domácí květenu. Po založení Masarykovy univerzity v Brně byl dr. Podpěra pověřen řízením Botanického ústavu a přizval v roce 1921 J. Suzu jako svého asistenta. V roce 1924 Suza promoval jako doktor přírodních věd a v roce 1932 se habilitoval pro obor systematické botaniky. V letech 1932–1933 se habilitoval také na pražské Karlově univerzitě a přednášel kryptogamii a geobotaniku. V roce 1936 byl jmenován mimořádným profesorem. Od té doby se více věnoval výzkumu v Čechách. Cestoval po mnoha botanických ústavech po celé Evropě, měl kontakty na přední evropské lichenology (např. Alexandra Zahlbrucknera). Lišejníky sbíral také v Dolním Rakousku, Štýrsku, Dalmácii, Bulharsku, Srbsku a Polsku. Byl průkopníkem lichenologických prací zaměřených na fytogeografii. Důkladně probádal lišejníkovou flóru Slovenska, publikoval o ní desítky článků a plánoval i vydání souhrnné studie, kterou už, bohužel, nestihl dokončit (FOTT 1953). Několik studií věnoval flóře na určitém typu hornin (nejznámější jsou jeho práce z hadců) (DOMIN 1939–1940). Ani během 2. sv. války po uzavření vysokých škol nepřestal pracovat a pokračoval ve floristickém výzkumu (Fott 1953). Nashromáždil velký srovnávací herbář lišejníků (uložen v Národním muzeu v Praze – PRM) a vydával také exsikát „Lichenes Bohemoslovakiae exsiccati“ (celkem vyšlo 30 svazků). Vydal více než stovku lichenologických prací (a dalších 200 botanických). Platně popsals nový taxon *Lecanora intricata* var. *sora-*

lifera, který byl posléze povýšen na úroveň druhu. Několik nových druhů lišejníků nese jeho jméno: *Chaenotheca suzai* Nádvl., *Physcia suzai* Nádvl., *Acarospora suzai* H. Magn., *Polyblastia suzae* Servít, *Verrucaria suzae* Servít.

Vězda, Antonín

* 25. 11. 1920 Brno – † 10. 11. 2008 Brno

Náš nejznámější lichenolog studoval reálné gymnázium v Brně v Králově Poli, kde maturoval v roce 1940. Po maturitě pracoval jako účetní. Za okupace byl v těsném kontaktu s profesorem Aloisem Zlatníkem z Lesnické fakulty Vysoké školy zemědělské. Tam, na ústavu lesnické botaniky pracoval jako asistent a později také přednášel. Promoval pod vedením Josefa Podpěry v roce 1948. Tehdy se již vážně zajímal o lišejníky. Z počátku mu pomáhali Josef Nádvlorník a Zdeněk Černo-horský. Šťastnou náhodou se mu poda-

řilo v této době získat rozsáhlou lichenologickou knihovnu po Václavu Kutákovi. Jeho herbář pomáhal zpracovat pro sbírky Národního muzea. V této době studoval lišejníky Králického Sněžníku (VĚZDA 1957, 1958, 1960, 1961a, 1961b). Několik dalších lišejníků z tohoto území vydal později v exsikátu (VĚZDA 1970, 2000). Při zaměstnání vystudoval na Lesnické fakultě VŠZ v Brně (dokončil v r. 1951). Po stranických čistkách neprošel jako žádoucí kádr (byl vždy nestraník) a byl nucen od r. 1958 pracovat jako lesní dělník na školním lesním závodě lesnické fakulty. Podle jeho vlastních slov objevil tehdy mnoho pro toto území neznámých lišejníků (dvacet publikací z tohoto období tvrzení odpovídá). Od roku 1968 pracoval v Botanickém ústavu v Průhonicích jako samostatný vědecký pracovník v oboru taxonomie lišejníků. Disertační práci obhájil na PřF UK v Praze v roce 1963. Zpracoval taxonomii rodů *Gyalecta*, *Thelopsis*, *Pachyphiale*, později proslul jako taxonom foliikolních tropických lišejníků. Jako první zpracoval v roce 1980 Katalog lišejníků ČSSR. Jeho klíč k určování lišejníků ČSSR, bohužel, zásluhou byrokratů pro velký stránkový rozsah nevyšel. V 70. letech začala jeho spolupráce s prof. Josefem Poeltem. Společně vydali dvojdílný klíč evropských lišejníků, který je dodnes nezbytnou pomůckou každého lichenologa. Vydal jeden malý (*Lichenes bohemoslovakie exsiccati* – 1957–1959) a dva velké exsikáty: „*Lichenes selecti exsiccati*“ (1960–1991, 2500 položek – tzn. zatím nejobsáhlejší exsikát na světě), „*Lichenes rariores exsiccati*“ (1992–2003, 500 položek). V roce 1981 se stal čestným Britské

lichenologické společnosti a v roce 1992 získal za svůj přínos lichenologii od Mezinárodní asociace lichenologů stříbrnou Achariovu medaili. Jeho jméno připomíná celá čeleď lišejníků (Vezdaeaceae) a mnoho dalších druhů z různých rodů, pojmenovaných uznalými kolegy (ČERNOHORSKÝ 1980, PIŠŮT 1990, 1991, KRAHULEC & PALICE 2005). Sám popsal přes 500 nových taxonů (Halda & Vězda 2007). Jeho herbář i knihovna jsou uloženy v Botanickém ústavu v Průhoncích. Byl zábavným společníkem s úžasným smyslem pro humor, vždy nadšený a ochotný ukazovat krásné lišejníky z ciziny. Velkoryse pomáhal kolegům, studenty zásoboval literaturou a herbářovými duplikáty. Jeho chloubou byla zahrada, kde trávil mnoho času. Nashromáždil také pěknou sbírku pivoňek. Nejradši pěstoval cibuloviny, za kterými jezdil s přáteli až do Itálie a do střední Asie.

SOUHRN

Příspěvek shrnuje vývoj lichenologického bádání v 19. a 20. století v Orlických horách, Podorlicku a na Králickém Sněžníku. Pracovalo zde přes 20 lichenologů zvučných jmen. Mnoho jejich sběrů nebylo, bohužel, nikdy publikováno. Jednotlivě jsou popsány jejich osudy a přínos pro naši lichenologii.

SUMMARY

A brief history and progress of lichenological research in 19th and 20th century in Orlické hory Mts, Podorlicko and Králický Sněžník (Czech Republic) are given. Twenty two well-known lichenologists investigated lichens there. A lot of their lichen samples have not published yet unfortunately. Short life stories and contributions to the czech lichenology are described.

Ilustrace jsou dílem Jarmily Haldové, která lichenology vypočetila podle předloh z citovaných nekrológů. Pro ilustrace V. Kuťáka a A. Vězdy byly použity fotografie z autorova soukromého archivu.

LITERATURA

- ANDERS J., 1928: Die Strauch- und Laubflechten Mitteleuropas. Anleitung zum Bestimmen der in Mitteleuropa vorkommenden Strauch- und Laubflechten. G. Fischer, Jena, 217 pp.
- ANONYMUS, 1907: Profesor Václav Spitzner a jeho literární činnost. *Věstn. Klub Přírod. Prostějov*, 7 p.
- BAIL C. A. E. T., 1889: Zum Andenken an den Major von Flotow. *Der Wanderer im Riesengebirge*, 82: 93–95.
- BAYER E., 1922: K lichenologickému výzkumu Čech. *Věda přírodní*, 3: 1–11.

- BOOM VAN DEN P. P. G. & PALICE Z., 2006: Some interesting lichens and lichenicolous fungi from the Czech Republic. *Czech Mycol.*, 58(1–2): 105–116.
- ČERNOHORSKÝ Z., 1957: Dr. M. Servít sedmdesátákem. *Preslia*, 29: 96–99.
- ČERNOHORSKÝ Z., 1959: Dr. Miroslav Servít mrtev. *Preslia*, 31(4): 431.
- ČERNOHORSKÝ Z., 1980: RNDr. Ing. Antonín Vězda, CSc. – 60 let. *Preslia*, 52(4): 365–371.
- ČERNOHORSKÝ Z., 1978: Paed. Dr. Josef Nádvořník, 13. 2. 1906 – 8. 7. 1977. *Preslia*, 50: 189–191.
- DOMINK, 1939–1940: Univ. prof. dr. Jindřich Suza padesátákem. *Preslia*, 18–19: 22–36.
- EITNER E., 1896: Nachträge zur Flechtenflora Schlesiens. *Jber. Schles. Ges. Vaterl. Cult., Abt. Z.*, 73: 2–26.
- EITNER E., 1901: II. Nachtrag zur Schlesischen Flechtenflora. *Jber. Schles. Ges. Vaterl. Cult., Abt. Z.*, 78: 2–27.
- EITNER E., 1911: Dritten Nachtrag zur Schlesischen Flechtenflora. *Jber. Schles. Ges. Vaterl. Cult., Abt. Z.*, 88: 20–60.
- FLOTOW J., 1825: Brieflicher Bericht an Hrn. Prof. Hornschuh über Lichenen. *Flora*, 1825: 321–327, 337–350.
- FLOTOW J., 1828: Lichenologische Bemerkungen. *Flora*, 38: 593–608.
- FLOTOW J., 1850a: Lichenes Florae Silesiae. *Jber. Schles. Ges. Vaterl. Cult., Abt. Z.* 1849: 98–135.
- FLOTOW J., 1850b: Lichenes Florae Silesiae. Zweiter Artikel. *Jber. Schles. Ges. Vaterl. Cult., Abt. Z.* 28: 115–143.
- FOTT B., 1953: Prof. Dr. Jindřich Suza. *Preslia*, 25(1): 90–93.
- GRUMMANN V., 1974: Biographisch-bibliographisches Handbuch der Lichenologie. Verlag von J. Cramer, Lehre. ix + 39 pp.
- HAENKE T., 1791: Die botanischen Beobachtungen auf der Reise nach dem Böhmischem Riesengebirge. – In: *Jirasek J. et al. [red.], Beobachtungen auf Reisen nach dem Riesengebirge*, p. 31–159, ed. Königl. Böhm. Ges. Wissensch., Dresden.
- HALDA J., 1997: Příspěvek k poznání lichenoflóry Orlických hor. *Acta Mus. Richnov. (Sect. natur.)*, 4(1): 1–24.
- HALDA J., 1998: Lišejníky Orlických hor. *Živa*, 46(1): 14–15.
- HALDA J., 1999: Příspěvek k poznání lichenoflóry Orlických hor 2. *Acta Mus. Richnov. (Sect. natur.)*, 6(1): 1–32.
- HALDA J., 2001: Příspěvek k poznání lichenoflóry v údolích Metuje a Olešanky. *Acta Mus. Richnov. (Sect. natur.)*, 8(1): 1–30.
- HALDA J. P., PALICE Z. & PEKSA O., 2005: Tři pozoruhodné nálezy lišejníků z podhůří Orlických hor. *Orlické hory a Podorlicko*, 13: 317–319.
- HALDA J. P., 2006: Interesting lichen records from Králický Sněžník Mts. (Glatzer Schneeberg, Czech Republic). – In: Lackovičová A., Guttová A., Lisická E. & Lizoň P. (eds.), Central European lichens – diversity and threat, p. 315–323, *Mycotaxon Ltd.*, Ithaca.
- HALDA J. P., 2008: Seznam lišejníků české strany Králického Sněžníku – Checklist of Lichens of the Králický Sněžník Mts. (Czech Side). *Acta Mus. Richnov. (Sect. natur.)*, 15(2): 43–84.
- HALDA J. P. & VĚZDA A., 2007: A list of new taxa of lichens and lichenicolous fungi published by Antonín Vězda 1958–2007 by himself or together with coauthors

- (Seznam taxonů lišejníků a lichenikolních hub, publikovaných A. Vězdou a spoluautory v letech 1958–2007). *Acta Mus. Richnov. (Sect. natur.)*, 14(3): 69–92.
- HILITZER A., 1920: Přehled lichenologického průzkumu naší republiky. *Čas. Nár. Muz.*, 94: 33–36.
- HRUBY J., 1914: Die Ostsudeten. Eine floristische Skizze. Brünn, 136 p.
- Index Funforum [online]. Poslední aktualizace 15. 5. 2009; 18:30 [cit. 2009-05-15].
Dostupné na WWW: <<http://www.speciesfungorum.org/Names/Names.asp>>.
- KAVINA K., 1927: † Dr. Edvin Bayer. *Příroda*, 22(6): 171–172.
- KAVINA K., 1940: Za zvěčnělým doc. Dr. A. Hilitzerem. *Věstník České akademie zemědělské*, 16:497–500.
- KLÁŠTERSKÝ I., HRABĚTOVÁ-UHROVÁ A. & DUDA J., 1982: Dějiny floristického výzkumu v Čechách, na Moravě a ve Slezsku I a II. – *Severočeskou přírodou*, Litoměřice, Příloha 1982 (1 a 2), 242 s.
- KLEMENT O., 1936: Josef Anders. *Natur und Heimat*, 7(2): 33–37.
- KLEMENT O., 1960: Dem Andenken Miroslav Servít. *Nova Hedwigia*, 1(3–4): 288–295.
- KLIKA J., 1939–1940: K úmrtí RNDr. Alfreda Hilitzera, docenta vys. školy zemědělského a lesního inženýrství při vys. učení technickém v Praze. – *Preslia*, 18–19: 3–11.
- KÖRBER G. W., 1855: Systema Lichenum Germaniae. Die Flechten Deutschlands. Breslau, 460 p.
- KOVÁŘ F., 1909: Moravské hávnatky. Peltigera Willd. – hávnatka. *Čas. Vlast. Muz. Spolku Olomouc*, 101: 1–15.
- KOVÁŘ F., 1911: Čtvrtý příspěvek ku květeně lišejníků moravských (Vierter Beitrag zur Flechtenflora Mährens). *Věstn. Klub Přírod. Prostějov*: 13: 17–54.
- KOVÁŘ F., 1912: Moravské druhy rodu Cladonia. *Věstn. Klub Přírod. Prostějov*, 15: 85–190 et 193–199.
- KOVÁŘOVÁ B., 1925: Filip Kovář. *Vlastivědný Sborník Župy Olomouc*, 4: 33–35.
- KRAHULEC F. & PALICE Z., 2005: 85 let lichenologa Antonína Vězdy. – *Živa*, 53(6): LXXV.
- KUŤÁK V., 1923a: Vzácné lišejníky české. *Věstn. I. Sjezdu čs. Bot. Praha*, p. 60.
- KUŤÁK V., 1923b: Lišejníková flora pískovcových skal v sv. Čechách. [Die Flechtenflora der Sandsteinfelsen in Nordostböhmen.] – In: Anonymus [red.], *Věstník I. sjezdu československých botaniků v Praze*. – Čs. Bot. Společ., Praha, p. 59–60.
- KUŤÁK V., 1926: Příspěvek k lichenologii Krkonoš. *Preslia*, 4: 20–29.
- KUŤÁK V., 1927: Třetí příspěvek ku květeně českých lišejníků. – *Preslia*, 5: 36–51.
- KUŤÁK V., 1942: Příspěvek k výzkumu lišejníkové flóry ve východních Čechách. ms. pro OHP 5/1973, depon. in Archiv MGOH Rychnov n. Kn., 23 pp.
- LANGÉ O. L., 1983: Oscar Klement 1897 bis 1980. *Berichte der Deutschen Botanischen Gesellschaft*, 96: 577–589.
- LISICKÁ E., 1980: Flechtenfamilie Umbilicariaceae Fée in der Tschechoslowakei. *Biológia*, 4(26): 1-152.
- MARŠÁKOVÁ-NĚMEJCOVÁ M., 1956: Odešel nám konservátor Václav Kuták. *Ochrana Přírody*, 11: 96.
- MIKYŠKA R., 1970: Poznámky k některým borům v Čechách a Kladsku. Notizen zu einigen Kiefernwäldern in Böhmen und im Glatzer Gebirge. *Preslia*, 42: 130–135.

- NĀDVORNĪK J., 1932: Dopis M. ServĪtovi z Podkarpatskĕ Rusi ze dne 6.1. 1932. ms., uložen v knihovnĕ separátů M. ServĪta knihovny oddĕlení mykologie v NĀrodnĪm muzeu v Praze.
- NĀDVORNĪK J., 1946: PražskĀ lichenologie pĕed 100 lety. *Časopis NĀrodního muzea, Odd. PĕĪr.*, 115: 157–160.
- NĀDVORNĪK J., 1961: PĕĪspěvky k lišejnĪkovĕmu rodu *Lecidea* (Ach.) Th.Fr. v ČSSR. *Preslia*, 33: 308–314.
- NOŽĪČKA J., 1964: Źivot a dĪlo zakladatele moravskĕ mykologie Gustava Niessla (The life and basic works of the Moravian mycologist Gustav Niessl). *Czech Mycology*, 18(3): 185–188.
- OBERMAYER W., 1997: Lichenotheca Graecensis. Fasc. 4 (Nos 61–80). *Fritschiana*, 8:1–6
- OPIZ P. M., 1856: Lichenologische NachtrĀge I. zu meinem Seznam rostlin kvĕteny českĕ. *Lotos*, Praha, 6: 19–22, 41–45, 155–158.
- PALICE Z., 1999: New and noteworthy records of lichens in the Czech Republic. *Preslia*, 71: 289–336.
- PAUL J., 1906: Zur Flechtenflora von MĀhren und Oesterr. Schlesien. *Verh. Naturforsch. Ver. BrĪnn, Abh.* 44: 80–90.
- PIŠŪT I., 1990: RNDr. Ing. AntonĪn Vĕzda CSc – 70 rokov. *Preslia*, 62: 375–377.
- PIŠŪT I., 2001: RNDr. Ing. AntonĪn Vĕzda, CSc., octogenarian. *Biologia*, 56(4): 458–460
- PODPĕRA J., 1926: Filip KovĀř. *Čas. Vlasten. Spolku Mus. Olomouc*, 37: 1–4.
- POSPĪŠIL V., 1990: RNDr. JiřĪ MŪller – 65 let. *Acta Mus. Moraviae Sci. Nat., Brno*, 75: 241–242.
- SAYRE G., 1969: Cryptogamae Exsiccatae. An annotated bibliography of published exsiccatae of Algae, Lichens, Hepaticae, and Musci. Introduction, I. General cryptogams, II., Algae, III. Lichens. *Mem. New York Bot. Gard.*, 19: 1–174.
- SERVĪT M., 1911: Zur Flechtenflora Bōhmens und MĀhrens. *Hedwigia*, Dresden, 50: 51–85.
- SERVĪT M., 1953: Novĕ druhy *VerrucariĀ* a pĕĪbuznĕch rodů. *Rozpravy Čsl. Akad. Vĕd*, 63(7): 1–33.
- SERVĪT M., 1954: PlĀnovĀnĪ lichenologickĕho vĕzdkumu ČSR. *VesmĪr*, 33: 179–180.
- SINIAWA M., 2006: Biograficzny slovník przyrodników slaskich. Tom I. – Centrum Dziedzictwa Gōrnego Slaska, Katowice, 458 pp.
- SLAVĪKOVĀ-BAYEROVĀ Š., 2006: New and interesting records of *Lepraria* (Stereocaulaceae, Ascomycota) from the Czech Republic. – In: LackovičovĀ A., GuttovĀ A., LisickĀ E. & Lizoň P. (eds.), Central European lichens – diversity and threat, p. 97–107. *Mycotaxon Ltd.*, Ithaca.
- SLAVĪKOVĀ-BAYEROVĀ Š. & ORANGE A., (2006): Three new species of *Lepraria* (Ascomycota, Stereocaulaceae) containing fatty acids and atranorin. *Lichenologist*, 38(6): 503–513.
- SPITZNER V., 1890a: Beitrag zur Flechtenflora MĀhrens und Oesterreichisch–Schlesiens. Strauch – Blatt – und Gallertflechten. *Verh. Naturforsch. Ver. BrĪnn*: 28: 130–137.
- SPITZNER V., (1890b): PĕĪspěvek ku kvĕtenĕ lišejnĪkŭ moravsko-slezskĕch. *Vĕr. Zpr. Zem. Vyš. Real. Šk. Prostĕjov*: 1889/90: 3–28.
- SRB V., 1960: Źivot a dĪlo dr. M. ServĪta. *Acta musei reginaehradecensis ser. A*, 1: 113–122.

- STEIN B., 1879: Flechten. – In: Kryptogamen-Flora von Schlesien. Im Namen der Schles. Ges. f. vaterländ. Kultur herausgeg. v. Prof. Dr. Ferd. Cohn. – *Jahresber. Schles. ges.*, 2: 1–400.
- SUZA J., 1913: První příspěvek k lichenologii Moravy. *Věstník Klubu Přírod. Prostějov*, 16: 5–31.
- SUZA J., 1916: Druhý příspěvek k lichenologii Moravy. *Čas. Mor. Mus. Zem.*, Brno, 16(1916): 93–102.
- SUZA J., 1919: Třetí příspěvek k lichenologii Moravy. *Čas. Mor. Mus.*, Brno, 17: 201–222.
- SUZA J., 1921: Čtvrtý příspěvek k lichenologii Moravy. *Sborn. Klubu Přír. Brno*, 3: 1–50.
- SUZA J., 1924: Šestý příspěvek k lichenologii Moravy. *Sborn. Klubu Přír. Brno*, 6: 27–44.
- SUZA J., 1925a: Nástin zeměpisného rozšíření lišejníků na Moravě vzhledem k poměrům evropským. *Spisy přír. fakulty Mas. Univ.*, Brno, 55: 1–151.
- SUZA J., 1925b: † Kustos Filip Kovář. *Příroda*, 18: 337–342.
- SUZA J., 1926: Lichenes Bohemiae exsiccati. Fasciculus I. Decades 1–3, Brno, 5 p.
- SUZA J., 1929: Srovnávací poznámky k zeměpisnému rozšíření lišejníků na Sudetách, zvláště východních. I. [De lichenum distributione geographica in Sudetis, praecipue orientalibus, notulae comparativae. I.]. *Sborn. Klubu Přír. Brno*, 11: 128–155.
- SUZA J., 1934: Doplnky k rozšíření lišejníků v Čechách I. *Čas. Nár. Muz.*, Praha, 108: 114–121.
- SUZA J., 1935: Doplnky k rozšíření lišejníků v Čechách II. *Čas. Nár. Muz.*, Praha, 109: 146–149.
- ŠEBEK S., 1989: Botanik F. M. Opiz a jeho přínos české mykologii v 19. století (Botaniker Ph. M. Opiz und sein Beitrag zur Tschechischen Pilzkunde im XIX. Jahrhundert). *Czech Mycology*, 43(3): 129–137.
- ŠMARDA J., 1954: Akademik Josef Podpěra. *Preslia*, 26: 315–328.
- UHLÍK P., 2007: K historii lichenologického výzkumu v Krušných horách ve 20. a 21. století. – *Příroda Kraslicka*, 1: 37–44.
- VĚZDA A., 1955: Výsledky lichenologického výzkumu Jeseníků za rok 1955 s přehledem a zhodnocením dosavadní lichenologické literatury. *Přír. Sb. Ostravského kraje*, 30: 466–479.
- VĚZDA A., 1957: Lichenes bohemoslovakiae exsiccati fasc V. Acta universitatis agriculturae et silvi, Brno, 9 p.
- VĚZDA A., 1958: Lichenes bohemoslovakiae exsiccati fasc VI. Acta universitatis agriculturae et silvi, Brno, 8 p.
- VĚZDA A., 1960: K lišejníkové flóře Hrubého Jeseníku (Sudeti orient.). [Zur Flechtenflora des Altwatergebirges (Sudeti orient.)]. *Přírod. Čas. Sléz.*, Opava, 21: 255–270.
- VĚZDA A., 1961a: Neue Gyalecta Arten (Flechten). *Ann. zool. et Bot.*, Bratislava, 13: 1–7.
- VĚZDA A., 1961b: Třetí příspěvek k rozšíření lišejníků v Jeseníku. [Ad lichenographiam Sudetorum orientalium additamentum III.] *Přírod. Čas. Sléz.*, Opava, 22: 447–458.
- VĚZDA A., 1970: Lichenes selecti exsiccati. Fasc. 37, (numeris 901–925). Editi ab Instituto Botanico Universitati Brno, 7 p.
- VĚZDA A., 1996: Lichenes rariores exsiccati. Fasc. 22 (numeris 211–220). Brno. 4 p.
- VĚZDA A., 2000: Lichenes rariores exsiccati. Fasc. 45 (numeris 441–450). Brno. 4 p.